

Małgorzata Błażejowska

Politechnika Koszalińska

FUNKCJONOWANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI SPOŁECZNEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH NA PRZYKŁADZIE SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

*FUNCTIONING OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP ON RURAL
DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF SOCIAL COOPERATIVES
OF THE PROVINCE WIELKOPOLSKA*

Słowa kluczowe: spółdzielnie socjalne, województwo wielkopolskie, osoby prawne, osoby fizyczne

Key words: social cooperatives, Wielkopolska province, physical persons, legal persons

JEL codes: D69

Abstrakt. Celem artykułu jest omówienie funkcjonowania przedsiębiorczości społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie 20 spółdzielni socjalnych, działających na terenie gmin wiejskich województwa wielkopolskiego. Na podstawie danych z Krajowego Rejestru Sądowego zbadano profil działalności, poziom zatrudnienia, okres prowadzenia działalności, podmioty założycielskie oraz sytuację finansową analizowanych podmiotów przy wykorzystaniu metody indeksów dynamiki. Wskazano różnice w funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych, których przyczyną jest podmiotowość prawna założycieli. Wśród spółdzielni założonych przez osoby prawne ponad połowa (58%) uzyskała dochód i zatrudniła ponad 10 pracowników. Spośród podmiotów założonych przez osoby fizyczne 75% z nich odnotowało stratę z prowadzonej działalności, znacznie niższą kwotę przychodów (63% poniżej 100 tys. zł) oraz mniejszą liczbę zatrudnionych pracowników (średnio 7). Wyniki badań wykazały, że największe szanse na rozwój mają spółdzielnie założone przez gminy wspólnie z powiatem.

Wstęp

Spółdzielnia socjalna jest instrumentem polityki społecznej tworzącym szczególne możliwości aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonym tzw. wykluczeniem społecznym, np. długotrwale bezrobotnym i niepełnosprawnym. Przedsiębiorstwa społeczne tego rodzaju zaczęły powstawać w Polsce w 2005 roku. Ich założycielami mogły być tylko i wyłącznie osoby fizyczne. Dopiero cztery lata później ustawodawca wprowadził możliwość zakładania takich podmiotów gospodarczych osobom prawnym. Spółdzielnię może założyć co najmniej pięć osób fizycznych lub dwie enumeratywnie wyszczególnione osoby prawne, takie jak: jednostki samorządowe, organizacje pozarządowe i kościelne osoby prawne. Podmioty ekonomii społecznej przyczyniają się do tworzenia społeczeństwa obywatelskiego i kapitału społecznego, co korzystnie wpływa na rozwój lokalny [Guo, Bielefeld 2014]. W każdym kraju unijnym przedsiębiorstwa społeczne występują w zróżnicowanej formie prawnej. Spółdzielnie socjalne o analogicznej strukturze organizacyjnej i prawnej jak w Polsce funkcjonują we Włoszech, Hiszpanii, Francji, Portugalii, na Węgrzech i w Grecji [Borzaga i in. 2014]. Podmioty te odgrywają kluczową rolę w rozwoju obszarów wiejskich. Najwięcej spółdzielni socjalnych funkcjonuje we Włoszech. Jest ich tam ponad 11 tys. [Fici 2015].

W ostatnich latach w Polsce jest coraz większe zainteresowanie zakładaniem spółdzielni socjalnych na terenie gmin wiejskich. Przyczyniły się do tego zmiany legislacyjne, promocja przedsiębiorczości społecznej oraz działania w programach na poziomie regionalnym dofinansowane ze środków unijnych [Błażejowska 2012]. O sukcesie tych podmiotów decyduje ekonomiczna aktywność członków oraz osiąganie zysku, który służy realizacji celu nadrzędnego, jakim jest zapewnienie pracy osobom tworzącym spółdzielnię. Warto zaznaczyć, że wszyscy członkowie są jednocześnie pracownikami na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, a w związku z tym

wypłacane są im comiesięczne wynagrodzenia, które stanowią koszt prowadzonej działalności. Dzięki temu członkowie mają stałe źródło dochodu. Podmioty ekonomii społecznej są tworamiami, które reintegrują osoby wykluczone i sukcesywnie wyprowadzają je poza system pomocy społecznej [Brzuska i in. 2017]. Zgodnie z treścią art. 10 ustawy o spółdzielniach socjalnych [Dz.U. 2006, nr 94, poz. 651 z późn. zm.], nie ma możliwości dystrybucji zysków pomiędzy członków, ponieważ ustawa wyraźnie określa cele, na jakie jest przeznaczona nadwyżka budżetowa, a mianowicie na zwiększenie funduszu zasobowego (nie mniej niż 40%), cele społecznej i zawodowej reintegracji członków spółdzielni (co najmniej 40%) i fundusz inwestycyjny.

Material i metodyka badań

Celem artykułu jest omówienie funkcjonowania przedsiębiorczości społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie 20 spółdzielni socjalnych działających na terenie województwa wielkopolskiego. Za obszary wiejskie uznano gminy wiejskie i miejsko-wiejskie. Szczegółowe dane dotyczące założycieli, profilu działalności, roku powstania, liczby zatrudnionych pracowników oraz sytuacji finansowej poszczególnych podmiotów uzyskano z Krajowego Rejestru Sądowego (KRS). Dokumentami umożliwiającymi określenie sytuacji ekonomicznej spółdzielni były aktualne sprawozdania finansowe, bilanse, rachunki zysków i strat oraz sprawozdania z prowadzonej działalności. Przy wyborze spółdzielni do badań kierowano się faktem złożenia sprawozdania finansowego oraz funkcjonowania na rynku co najmniej od 2014 roku. Według *Ogólnopolskiego Katalogu Spółdzielni Socjalnych* [www.spoldzielniesocjalne.org] w województwie wielkopolskim jest zarejestrowanych 195 spółdzielni socjalnych [stan na 25.08.2017]. Jest to województwo, w którym tych podmiotów jest najwięcej w Polsce¹. Warto również zaznaczyć, że większość spółdzielni funkcjonuje na terenie gmin miejskich. W związku z powyższym w wyniku dokonanej selekcji zebrano dane dotyczące 8 spółdzielni założonych przez osoby fizyczne i 12 założonych przez osoby prawne. Dokonano wyodrębnienia spółdzielni pod względem podmiotowości prawnej założycieli, celem wskazania różnic. Zebrane dane analizowano również przy użyciu indeksów dynamiki (rok poprzedni = 100), uwzględniając przychody uzyskane w latach 2015 i 2016. Wartości finansowe zostały zaokrąglone do pełnych złotych.

Wyniki badań

Wśród spółdzielni założonych przez osoby fizyczne tylko dwie w 2016 roku osiągnęły zysk z prowadzonej działalności. Największy sukces odniosła spółdzielnia „Dąb” z Czerwonaka, która odnotowała dochód w wysokości 31 484 zł i której przychody wzrosły o 14% w porównaniu do roku ubiegłego. Spółdzielnia przeżywa swój rozkwit dzięki wsparciu urzędu gminy i GOPS z Czerwonaka, którzy są zleceńodawcami usług opiekuńczych i porządkowych. Jak wynika z tabeli 1 podmiot ten zatrudnia największą liczbę osób (13).

W dobrej sytuacji znalazła się również spółdzielnia „Print2you” z Mosiny, która wykonując usługi krawieckie, ogólnobudowlane i elektrotechniczne – osiągnęła zysk w kwocie 7588 zł. Pozostałe spółdzielnie odnotowały stratę z prowadzonej działalności – najwyższą w wysokości 109 790 zł przedsiębiorstwo „Marten” z Odolanowa. Spółdzielnia ta, mimo dużej liczby zamówień na usługi krawieckie nie zdołała sprostać wysokim wymaganiom usługodawców i w związku z tym część spodziewanych przychodów nie została zrealizowana. Warto zaznaczyć, że przedsiębiorca odnotował 43-procentowy wzrost przychodów w porównaniu do poprzedniego roku. Koszty działalności operacyjnej, w których skład wchodzi w 65% wynagrodzenia i w 11% świadczenia dla pracowników również wzrosły o 35,6%. „Marten” posiada aktywa trwałe o wartości 61 495 zł, głównie w postaci maszyn do szycia i zatrudnia 12 osób. Z uwagi na fakt,

¹ Faktycznie aktywnych spółdzielni jest znacznie mniej, co wynikało podczas zbierania danych. Wiele spółdzielni zostało już zlikwidowanych albo nie prowadzi działalności. Powstały one w wyniku unijnego wsparcia finansowego i po zakończeniu dofinansowania przestały funkcjonować. Jednak kosztowny proces lustracji powoduje, że w dalszym ciągu figurują one w KRS, przez co zawyżona jest faktyczna liczba istniejących przedsiębiorstw.

Tabela 1. Dane dotyczące funkcjonowania spółdzielni socjalnych założonych przez osoby fizyczne na obszarach wiejskich woj. wielkopolskiego (stan na 25.08.2017)

Table 1. Data related to the functioning social cooperatives formed by physical persons on rural areas of the province Wielkopolska (as of 25.08.2017)

Nazwa i obszar działania/Name and locality	Rok założenia/Year of foundation	Przychody w 2015 r./Revenues in 2015	Przychody w 2016 r./Revenues in 2016	Dynamika Przychodów/Dynamic of revenues (2015 = 100)	Zysk (strata) w 2016 r./Profit (loss) in 2016	Liczba osób zatrudnionych/Number of employees
„Kwilecka” Kwilcz	2007	52 973	39 715	74,9	-3 000	5
„Dąb” Czerwonak	2010	118 776	135 435	114,0	31 484	13
„Gratex” Posadówek	2010	3 850	2 748	71,3	-5 812	5
„Hacjenda” Chrustowo	2012	45 051	75 777	45,1	-13 383	5
„Marten” Odolanów	2013	144 077	206 747	143,5	-109 790	12
„Print2you” Mosina	2013	55 112	168 621	305,9	7 588	6
„Jedynka” Rydzyna	2014	b.d.	40 526	-	-345	6
„Aktyw” Stare Miasto	2014	b.d.	95 532	-	-14 960	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KRS

Source: own study based on reports the National Court Register

że ma również podpisane liczne umowy na podwykonawstwo można sądzić, że obecna sytuacja może mieć tylko charakter przejściowy i jest jeszcze dla tego podmiotu szansa na rozwój.

W znacznie gorszej sytuacji znalazły się wykonujące usługi gastronomiczne spółdzielnie „Gratex” z Posadówka, który prawie już nie prowadzi działalności i „Kwilecka” spółdzielnia socjalna, która funkcjonuje na rynku już 10 lat. Sytuacja ekonomiczna spółdzielni z roku na rok jest coraz gorsza. Zgodnie z treścią sprawozdania jej usługi gastronomiczne ograniczały się do wydawania dziennie tylko około 20 obiadów. Spółdzielnia „Jedynka” z Rydzyny nie miała wysokiej straty, gdyż wynosiła ona tylko 345 zł, ale nie było też wysokich przychodów – w 2016 roku wynosiły 40 526 zł. W spółdzielni było zatrudnionych tylko 6 osób. Ujemny wynik finansowy z prowadzonej działalności na poziomie 13 383 zł przy przychodach w wysokości 7577 zł wynikających z prowadzenia działalności hotelarskiej i gastronomicznej odnotowała również spółdzielnia „Hacjenda” z Chrustowa. Prowadzący pralnię i magiel oraz wykonujący usługi porządkowe i związane z pielęgnacją terenów zielonych „Aktyw” ze Starego Miasta, uzyskując w 2016 roku przychody na poziomie 95 532 zł, wykazał stratę w kwocie 14 960 zł. Spółdzielnia poza tym ma zobowiązania długoterminowe w formie pożyczek od jednostek niepowiązanych w kwocie 20 000 zł. Większość założycieli badanych podmiotów prowadziło działalność samodzielnie, co przekładało się na zatrudnienie (średnio 7 osób). Z analizy wynika, że tylko kilka przedsiębiorstw ma szansę na przetrwanie i dalszy rozwój. Pozostałe, żeby utrzymać się na rynku, wymagają dodatkowego wsparcia.

Wśród spółdzielni założonych przez osoby prawne ponad połowa (58%) osiągnęła w 2016 roku zysk. Największy sukces odniosła założona 6 lat temu przez gminę Kramsk oraz stowarzyszenie „Na rzecz rozwoju gminy Kramsk” spółdzielnia „Razem do sukcesu”. Zatrudniała ona 29 osób i osiągnęła przychody w wysokości 1 105 473 zł oraz wypracowała zysk w wysokości 38 783 zł. Dzięki inicjatywie założycieli spółdzielnia świadczy usługi opiekuńcze na rzecz GOPS w Kramsku oraz usługi cateringowe dla placówek oświatowych. Spółdzielnia posiada środki trwałe w postaci maszyn i urządzeń technicznych o wartości 192 305 zł. Na drugim miejscu znalazła się spółdzielnia socjalna „Gryf” założona przez gminę Okonek i powiat złotowski, która osiągając przychód w wysokości 507 379 zł z tytułu świadczenia usług opiekuńczych, porządkowych i pielęgnacji terenów zielonych uzyskała dodatni wynik finansowy w kwocie 24 155 zł.

Tabela 2. Dane dotyczące funkcjonowania spółdzielni socjalnych założonych przez osoby prawne na obszarach wiejskich woj. wielkopolskiego (stan na 25.08.2017)

Table 2. Data related to the functioning the social cooperatives formed by legal persons on rural areas of the province Wielkopolska (as of 25.08.2017)

Nazwa, obszar działania i rok założenia <i>Name, locality and year of foundation</i>	Założyciele <i>Founders</i>	Przychody w 2015 r./ <i>Revenues in 2015</i>	Przychody w 2016 r./ <i>Revenues in 2016</i>	Dynamika Przychodów/ <i>Dynamic of revenues (2015=100)</i>	Zysk (strata) w 2016/ <i>Profit (loss) in 2016</i>	Liczba osób zatrudnionych/ <i>Number of employees</i>
„A-Z” Gołuchów 2011	gmina Gołuchów i stow. „Mieszkańcom gminy Gołuchów”	367 282	205 420	55,9	-5 950	6
„Razem do sukcesu” Kramsk 2011	gmina Kramsk i stow. „Na rzecz rozwoju gminy Kramsk”	975 128	1 105 473	113,4	38 783	29
„Równe szanse” Gajewo 2013	gmina Czarnków i stowarzyszenie „Empatia”	155 514	180 204	115,8	381	14
„Zielona Kłoda” Kłoda 2013	powiat leszczyński i stowarzyszenie „Pro-Activ”	122 407	196 682	160,7	-25 211	12
„Vivo” Kozmin Wlkp. 2013	gmina Kozmin Wlkp. i powiat krotoszyński	217 789	349 174	160,3	6 899	16
„Wspólny sukces” Wągrowiec 2013	gmina Wągrowiec i powiat wągrowiecki	b.d.	373 179	-	2 714	21
„Stara Lubianka” Stara Lubianka 2013	gmina Szydłowo i powiat pilski	426 069	597 662	140,3	- 83 178	18
„Kazimierzanka” Kazimierz Biskupi 2013	gmina Kazimierz Biskupi i PTWzK	184 364	221 303	120,0	1 256	8
„Dobry adres” Słupca 2013	gmina Słupca i powiat słupecki	542 921	779 020	143,5	-32	5
„Gryf” Okonek 2014	gmina Okonek i powiat złotowski	b.d.	507 379	-	24 156	18
„Ośrodek Klara” Wąsosze 2014	gmina Ślesin i stowarzyszenie „Dwa Mosty”	136 906	266 105	194,4	-43 460	6
„Paiði” Pleszew 2014	pleszewskie stow. przeciwdziałaniu narkomanii i stow. „Mieszkańcom gminy Gołuchów”	69 493	144 448	208,0	12 228	5

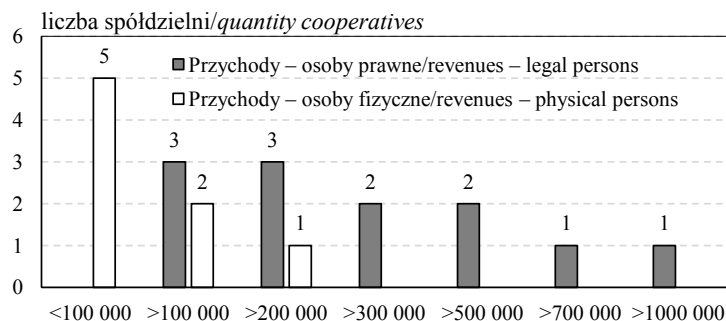
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KRS

Source: own study based on reports the National Court Register

Spółdzielnia „Paidi” z Pleszewa prowadząca salę zabaw dla dzieci i wykonująca usługi opiekuńcze dla dzieci osiągnęła dochód 12 228 zł. Zysk poniżej 10 tys. uzyskały cztery podmioty: „Vivo” z Koźmina Wlkp., „Wspólny sukces” z Wągrowca, „Kazimierzanka” z Kazimierza Biskupiego i „Równe szanse” z Gajewa. Pozostałe spółdzielnie nie miały takich osiągnięć, choć warto zaznaczyć, że nawet te, które nie wypracowały zysku albo miały niewielką stratę znajdowały się w dobrej sytuacji ekonomicznej, gdyż posiadały liczne środki trwałe. Jako przykład może posłużyć spółdzielnia „Dobry adres” ze Słupcy, która w ramach swojej działalności wykonuje usługi poligraficzne, sprzedaje artykułów biurowych oraz prowadzi restaurację w Piotrowicach. Spółdzielnia ta osiągając ze swojej działalności przychód 779 020 zł odnotowała niewielką stratę w wysokości 32 zł. Jednak posiada środki trwałe w postaci trzech ploterów, dwóch samochodów, komputerów oraz profesjonalnych urządzeń kuchennych o wartości 182 864 zł. W jej przypadku odpisy amortyzacyjne tworzą koszty prowadzenia działalności, co ma wpływ na wysokość dochodu.

Ważne jest również to, że dzięki inicjatywie organów samorządowych zatrudnienie mogły znaleźć osoby wykluczone. Spółdzielnia socjalna „Wspólny sukces” z gminy Wągrowiec zatrudnia 21 osób, z których 20 to osoby z niepełnosprawnością. Jej działalność jest wielobranżowa. Przedsiębiorstwo wykonuje usługi dla jednostek samorządowych oraz szkół. Współpracuje z firmą „El-Cab” sp. z o.o. z Bolechowa, przygotowując półprodukty oraz usługę montażu wiązek kablowych. Dodatkowo w sezonie letnim spółdzielnia obsługuje dwa punkty gastronomiczne przy plażach gminnych w Kobyłcu i Kamienicy oraz administruje parkingiem. Warto zaznaczyć, że organy samorządowe mają możliwość powierzania spółdzielniom socjalnym zadań o charakterze użyteczności społecznej bez konieczności stosowania procedur udzielania zamówień publicznych określonych w ustawie *Prawo zamówień publicznych* (są to tzw. zamówienia *in house*) [Miżejewski 2015].

W znacznej mierze dzięki inicjatywie założycieli kondycja finansowa podmiotów założonych przez osoby prawne jest korzystniejsza, co przedstawiono na rysunku 1, porównujący wysokość przychodów obu rodzajów podmiotów. W związku z tym, że badane spółdzielnie wykonywały przede wszystkim usługi, wysokość przychodu odzwierciedla sytuację finansową, pozwalającą określić aktywność przedsiębiorstwa, a zarazem stanowi punkt odniesienia przy ocenie wielkości zysku i zaangażowania zasobów. Przychody spółdzielni założonych przez osoby prawne są znacznie wyższe niż uzyskane przez podmioty założone przez osoby fizyczne. Żadna z nich nie osiągnęła przychodów poniżej 100 tys. zł. W tym pułapie natomiast znajdowała się większość (63%) podmiotów założonych przez osoby fizyczne.

Rysunek 1. Przychody 12 spółdzielni socjalnych utworzonych przez osoby prawne i 8 utworzonych przez osoby fizyczne na obszarach wiejskich woj. wielkopolskiego

Figure 1. Revenues of 12 social cooperatives formed by legal persons and 8 formed by physical persons on rural areas of the province Wielkopolska

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KRS

Source: own study based on reports the National Court Register

Na uwagę zasługuje to, że znaczące przychody (powyżej 500 tys. zł) uzyskały aż cztery podmioty: „Razem do sukcesu” z Kramaska, „Dobry adres” ze Słupcy, „Stara Łubianka” ze Starej Łubianki i „Gryf” z Okonka, w większości (75%) utworzone przez gminę i powiat. Ta prawidłowość ma również odniesienie do zatrudnienia. Najwyższe zatrudnienie miały spółdzielnie: „Razem do sukcesu”(29), „Wspólny sukces”(21), „Stara Łubianka”(18), „Gryf”(18), „Vivo”(16) i „Równe szanse”(14) – 66% z nich to podmioty założone wspólnie przez gminę i powiat.

Podsumowanie i wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań wykazano różnice w funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych, których przyczyną jest podmiotowość prawna założycieli. Spośród podmiotów założonych przez osoby fizyczne 75% odnotowało stratę z prowadzonej działalności, znacznie niższą kwotę przychodów (63% poniżej 100 tys. zł) oraz liczbę zatrudnionych pracowników (średnio 7). Wśród podmiotów założonych przez osoby prawne ponad połowa (58%) uzyskała dochód i zatrudniała ponad 10 pracowników. Roczne przychody wszystkich spółdzielni były wyższe niż 100 tys. zł, w tym dla 33% z nich wynosiły ponad 500 tys. zł. Dominującym profilem działalności podmiotów funkcjonujących na obszarach wiejskich były usługi gastronomiczne, porządkowe i pielęgnacja terenów zielonych. Z analizy wynika, że znaczący wpływ na rozwój obszarów wiejskich mogą mieć przede wszystkim przedsiębiorstwa społeczne zakładane przez organy samorządowe czyli gminy wspólnie z powiatem i świadczące na ich rzecz usługi użyteczności społecznej.

Literatura

- Błażejowska Małgorzata. 2012. „Uwarunkowania rozwoju spółdzielni socjalnych na obszarach wiejskich”. *Roczniki Naukowe SERiA XII* (3): 26-30.
- Borzaga Carlo, Riccardo Bodini, Chiara Carini, Sara Depedri, Gulia Galera, Gianluca Salvatori. 2014. „Europe in transition: the role of social cooperatives and social enterprises” *Euricse Working Papers* 69: 20-37.
- Brzuska Eugeniusz, Iwona Kukulak-Dolata, Mariusz Nyk (red.). 2017. *Ekonomia społeczna. Teoria i praktyka zarządzania przedsiębiorczości społecznej*. Warszawa: Difin.
- Fici Antonio. 2015. „Recognition and legal forms of social enterprises in Europe: a critical analysis from a comparative law perspective”. *Euricse Working Papers* 82: 1-29.
- Guo Chao, Wolfgang Bielefeld. 2014. *Social entrepreneurship: an evidence-based approach to creating social value*. San Francisco: Jossey-Bass, John Wiley&Sons.
- Miżejewski Cezary (red.). 2015. *Spółdzielnie socjalne na rzecz wspólnot samorządowych. Rekomendacje Ministra Pracy i Polityki Społecznej, dokumenty rządowe i samorządowe, przykłady*. Warszawa: OZRSS.
- Ogólnopolski Katalog Spółdzielni Socjalnych. www.spoldzielniesocjalne.org.
- Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Dz.U.2006, nr 94, poz. 651 z późn.zm.

Summary

The article analyzes 20 social cooperatives operating in rural areas of the province. Wielkopolska. On the basis of data from the National Court Register, the profile of activity, number of employees, period of activity, founders and financial situation of analyzed entities were examined. The differences in the functioning of social cooperatives, due to the legal status of the founders, were indicated. Among cooperatives founded by legal persons, over half (58%) earned income and employed more than 10 employees. Among the cooperatives founded by physical persons 75% of them reported a loss from their operations, a much lower amount of revenues (63% below the 100 thousand) and the number of employees (average 7). The results showed that cooperatives founded by community with county have the greatest chance of development.

Adres do korespondencji
dr Małgorzata Błażejowska (orcid.org/0000-0002-3279-9879)
Politechnika Koszalińska
Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Polityki Ekonomicznej i Regionalnej
ul. Kwiatkowskiego 6E, 75-343 Koszalin
tel. (94) 343 91 58, e-mail: blazejowska@op.pl